

ความเข้าใจต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูและนักศึกษาครู
 Teachers and Student Teachers' Understandings of Teaching Based
 on Learner-centered Learning

พินโย พรหมเมือง* พระฉานนิพิทย์ อินทจารี** ว่าที่ร้อยตรี สอาด ภูนาสรณ์*** กษิตศ นวเสรี****

อรรถ เทียบปัด***** และ ทองคำ เกษจันทร์*****

อาจารย์ ดร., สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล*

อาจารย์ สาขาวิชาการสอนพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย**

อาจารย์ สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย***

อาจารย์ ดร., สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย****

อาจารย์ สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*****

อาจารย์ สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*****

Pinayo Prommuang* Phra Chanipit Intrajari** Sul L.T Saard Poonasron*** Kasidit Nawaseree****

Ath Tiebpat***** and Thongkham Ketchan*****

Lecturer, Curriculum and Instruction Program, Vongchavalitkul University*

Lecturer, Buddhist Teaching Program, Mahamakut Buddhist University**

Lecturer, Government Program, Mahamakut Buddhist University***

Lecturer, Government Program, Mahamakut Buddhist University****

Lecturer, Thai Teaching Program, Mahamakut Buddhist University*****

Lecturer, Thai Teaching Program, Mahamakut Buddhist University*****

Corresponding author E-mail: pinayo_pro@vu.ac.th

(Received: June 24, 2020; Revised: September 23, 2020; Accepted: October 3, 2020)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับความเข้าใจต่อการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญของครูและนักศึกษาครู และ 2) เปรียบเทียบความเข้าใจต่อการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญของครูและนักศึกษาครู กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูโรงเรียนสูงเนิน จำนวน 30 คน และนักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 30 คน รวม 60 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยการเปิดตารางของเครชีและมอร์แกน เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม มีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.981 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ t-test

ผลการวิจัยพบว่า 1) ในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามมีความเข้าใจต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ข้อมูลสะท้อนกลับเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ และด้านการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะ 2) ผลการเปรียบเทียบพบว่า ครูและนักศึกษาครูมีความเข้าใจต่อการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

คำสำคัญ: การสอน, ผู้เรียนเป็นสำคัญ, นักศึกษาครู

Abstract

The objectives of this research were to; 1) study the level of understanding of teaching based on learner-centered learning; and 2) compare the understanding of teaching approach based on learner-centered learning. The participants were 60 people derived from Krejcie & Morgan, including 30 high school teachers and 30 Master's Degree students studying Curriculum and Instruction at Vongchavalitkul University in Nakhon Ratchasima Province. Simple random sampling was used to select the samples. Data were collected by a questionnaire. Its reliability was at 0.981. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean, Standard Deviation and t-test.

Research findings revealed that 1) respondents had an overall understanding of teaching approach based on learner-centered learning at the highest level, especially learning by sharing and getting feedbacks to develop and improve learning management; and learning by emphasizing on competency. 2) Teachers and student teachers had an understanding of teaching approach based on learner-centered learning with no significant difference.

Keywords: Instruction, Learner-centered Learning, Student Teacher

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 มาตรา 54 บัญญัติไว้ว่า “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย รัฐต้องดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแล และพัฒนาก่อนเข้ารับการศึกษาตามวาระหนึ่งเพื่อพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัย โดยส่งเสริมและสนับสนุน ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการกำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนให้การจัดการศึกษาดังกล่าวมี คุณภาพและได้มาตรฐานสากล” (ราชกิจจานุเบกษา, 134/40 ก/1-90) จะเห็นได้ว่าเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญของไทยต้องการพัฒนาการศึกษาของประเทศตั้งแต่ระดับปฐมวัยไปจนถึงระดับอุดมศึกษาให้มีคุณภาพ โดยรัฐทำหน้าที่ในการกำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการศึกษา อย่างไรก็ตาม คุณภาพการศึกษาของไทยยังไม่เป็นที่น่าพอใจ เพราะผลการสอบวัดความสามารถของผู้เรียน โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) ในภาพรวมของประเทศ พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความสามารถทางวิชาการอยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจ และจากรายงานการจัดอันดับขีดความสามารถการแข่งขันโลกในเวที World Economic Forum (WEF) ด้านคุณภาพการศึกษาเป็นปัจจัยหนึ่งในการนำมาใช้ในการวัดความสามารถในการแข่งขัน พบว่า ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 8 ในกลุ่มประเทศอาเซียน และอยู่ในระดับที่ 78 จาก 144 ประเทศทั่วโลก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2556) นั่นก็หมายความว่า ประเทศไทยจึงต้องพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องและเร่งด่วน

หากกล่าวถึงคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนพิจารณาได้หลายแนวทาง แต่สิ่งที่หน่วยงานทางการศึกษานำมาพิจารณาถึงผลสำเร็จในการจัดการศึกษาก็ คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งเป็นผลรวมของการเรียนรู้ที่นักเรียนได้สะสมไว้ในแต่ละระดับการศึกษาเป็นสำคัญ หัวใจของการปฏิรูปการศึกษาจะต้องปฏิรูปการเรียนการสอนหรือปฏิรูปการเรียนรู้เป็นอันดับแรก โดยครูอาจารย์ในทุกสถานศึกษาจะต้องเลิกการเรียนการสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง เปลี่ยนเป็นยึดผู้เรียน

เป็นศูนย์กลางหรือเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สารสำคัญของ การปฏิรูปการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หรือเน้นผู้เรียน เป็นสำคัญนั้น เป็นการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการเรียนรู้ โดยเน้นประโยชน์ที่ผู้เรียนจะได้รับ พร้อมทั้งคำนึงถึงความแตกต่าง ระหว่างบุคคล ปลูกฝังให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีนิสัยรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้น การปฏิรูป การเรียนรู้จึงควรเริ่มที่สถานศึกษาทุกแห่ง ดำเนินการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็น สำคัญ มีการประกันคุณภาพภายในผสมผสานอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ และการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพ ผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา (หวน พินธุพันธ์, 2555) ฉะนั้นการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจึงเป็นวาระแห่งชาติในการปฏิรูป การจัดการเรียนรู้ ที่ตั้งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้กล่าวถึงการปฏิรูปการจัดการเรียนรู้ ทั้งในระดับโรงเรียน และมหาวิทยาลัย คือ การเปลี่ยนบทบาทครูผู้สอนมาเน้นที่ ผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยการที่จะให้หลักการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญประสบผลสำเร็จนั้น จะต้องเริ่มที่ตัวครู เพราะครู เป็นผู้มีหน้าที่ในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ครูที่ออกแบบการเรียนรู้ที่มีคุณภาพจะมีผลดีต่อการพัฒนาประเทศให้ เจริญก้าวหน้า กล่าวคือ ครูมีคุณภาพย่อมเป็นเครื่องรับประกันได้ถึงแนวโน้มในการมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ ในการ ปลูกฝังทั้งวิชาความรู้และความประพฤติแก่เด็กและเยาวชน (ปวีณา มีชูสม, 2560 อ้างถึงใน พินโย พรหมเมือง, จิตติยา เรือนนระการ และวิชิต ทองประเสริฐ, 2562)

จากการศึกษาสภาพที่เป็นจริงเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนทั้งในอดีตและปัจจุบัน การสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญยังเป็นปัญหา ดังเช่นในอดีตสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) ได้สรุปสาเหตุที่ผู้เรียนยังไม่ได้รับ การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีดังนี้

1. หลายส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการเรียนรู้ ยังมีปัญหาเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับมโนทัศน์และ แนวปฏิบัติในเรื่องเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
2. ปัญหาเกี่ยวกับกฎระเบียบที่ไม่เอื้ออำนวย
3. ครูมีภาระงานอื่นที่นอกเหนือจากการจัดการเรียนการสอนมาก เช่น งานแนะแนวงานพัสดุ
4. ผู้บริหารส่วนใหญ่ ยังไม่ให้ความสำคัญกับงานปฏิรูปการเรียนการสอนของครูเท่าที่ควร
5. ขาดการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง
6. การดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีลักษณะต่างคนต่างทำ

ในปัจจุบันเช่นงานวิจัยของ ณัชชา ศรีเศรษฐา (2555) สรุปผลการวิจัยว่า ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ปัญหาการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับ

ปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการเรียนรู้ของผู้เรียนและด้าน การจัดการเรียนรู้ เช่นเดียวกับกับงานวิจัยของ กชนันท์ ศรีสุข, เปรมจิตร บุญสาย, และอรสา โกศลานันท์กุล (2554)

สรุปผลการวิจัยว่า ปัญหาการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่ในระดับปานกลาง

แนวทางในการแก้ปัญหา คือ ควรที่จะศึกษาความเข้าใจของครูเกี่ยวกับมโนทัศน์และแนวปฏิบัติในเรื่อง เกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จากนั้นจึงพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อพัฒนาครูเสริมความรู้และ สมรรถนะในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความเข้าใจของครูและนักศึกษาคูเกี่ยวกับการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ สำหรับงานวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยคัดเลือกโรงเรียนสูงเนิน ซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ในระดับมัธยมศึกษา และนักศึกษาระดับ มหาบัณฑิต สาขาวิชา หลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย เพื่อเปรียบเทียบ ความเข้าใจเกี่ยวกับการสอนที่ยึดผู้เรียน ผลการสำรวจนี้จะใช้เป็นแนวทางในการนำไปใช้ในการพัฒนากระบวนการจัด การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาระดับความเข้าใจต่อการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญของครูและนักศึกษาครู
- 2.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความเข้าใจต่อการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญระหว่างครูและนักศึกษาครู

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

3.1 ศึกษาการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและได้นำแนวคิดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของกระทรวงศึกษาธิการ (2561) และ Kaput (2018) 5 ด้าน คือ 1) ด้านการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทุกที่ ทุกเวลา 2) ด้านการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะ 3) ด้านการเรียนรู้เสมือนจริง 4) ด้านสร้างความรู้สึกรักความเป็นเจ้าของในการเรียนรู้ และ 5) ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ข้อมูลสะท้อนกลับเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ มาใช้เป็นกรอบในการสร้างแบบสอบถามการวิจัย

3.2 ร่างแบบสอบถามจากกรอบการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้แบบสอบถาม จำนวน 31 ข้อ จากนั้นนำแบบสอบถามให้ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบข้อคำถาม จำนวน 3 คน โดยใช้แบบประเมินความเหมาะสมของแบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด กำหนดเกณฑ์การแปลความหมายของคะแนน (บุญชม ศรีสะอาด, 2543) ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	ระดับความเหมาะสม
4.21 - 5.00	มากที่สุด
3.41 - 4.20	มาก
2.61 - 3.40	ปานกลาง
1.81 - 2.60	น้อย
1.00 - 1.80	น้อยที่สุด

ผลการประเมิน พบว่า ในภาพรวมแบบสอบถามมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 5.00$, S.D. = .00) นอกจากนี้ จากนั้นจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์พร้อมที่จะเก็บข้อมูล จำนวน 60 ชุด

3.3 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับนักศึกษา สาขาวิชา หลักสูตรและการสอน รหัส 2560 และ 2561 จำนวน 30 คน ซึ่งนักศึกษาทั้งหมดนี้ เป็นครูอัตราจ้างในโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และได้ผ่านการฝึกสอนในสถานศึกษาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ฉะนั้น จึงสามารถเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมในการทดลองใช้เครื่องมือการวิจัย ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยวิธีการครอนบาค (Cronbach Method) ซึ่งเป็นวิธีการที่เหมาะสมกับแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) (Cronbach, 1951 อ้างถึงใน ประสพชัย พสุนนท์, 2557) ผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.981

3.4 นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูล ประชากร คือ กำหนดจากนักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล รหัส 2562 จำนวน 30 คน ซึ่งกำลังศึกษาภาคทฤษฎีในชั้นเรียน จากการเปิดตารางของเครซีและมอร์แกน (Chuan and Penyelidikan, 2006) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 28 คน คณะผู้วิจัยเก็บข้อมูลเต็มตามจำนวน 30 คน ส่วนครูที่เป็นกลุ่มเปรียบเทียบนั้น คือ ครูโรงเรียนสูงเนินพิทยาคม เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ประจำอำเภอสูงเนิน จังหวัดราชสีมา คณะผู้วิจัยได้กำหนดตามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษา คือ 30 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 60 คน ทั้งนี้เพราะว่า เพื่อให้ทำให้อ่านผลการทดสอบด้วยสถิติ t-test มีประสิทธิภาพได้ดีและป้องกันการผิดพลาด Type I error จากการใช้สถิติในการทดสอบ (Stephanie, 2015) โดยในการเก็บข้อมูลกับครูนั้น คณะผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเองโดยมีนักศึกษา

ปริญญาโท สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน เป็นผู้ช่วยในการเก็บข้อมูล ในวันที่ครูประชุมประจำเดือนใช้เทคนิคการเก็บข้อมูล ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย

3.6 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ t-test

4. ผลการวิจัย

4.1 ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิง ร้อยละ 59.34 เป็นชาย ร้อยละ 40.66 เป็นครู ร้อยละ 50 และเป็น นักศึกษาครู ร้อยละ 50

4.2 การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่า ในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามมีความเข้าใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.31$, S.D. = .43) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเข้าใจต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ข้อมูลสะท้อนกลับเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 1.16) รองลงมา คือ ด้านการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะ ($\bar{X} = 4.45$, S.D. = 0.58) และ ด้านสร้างความรู้สึกความเป็นเจ้าของในการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.53) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการให้ความสำคัญของครูและนักศึกษาครูต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

รายการ	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ด้านการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทุกที่ ทุกเวลา	4.27	.44	มากที่สุด
2. ด้านการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะ	4.45	.58	มากที่สุด
3. ด้านการเรียนรู้เสมือนจริง	4.11	.50	มากที่สุด
4. ด้านสร้างความรู้สึกความเป็นเจ้าของในการเรียนรู้	4.35	.53	มากที่สุด
5. ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ข้อมูลสะท้อนกลับเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้	4.53	1.16	มากที่สุด
รวม	4.27	.44	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการให้ความสำคัญต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการให้ความสำคัญต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ข้อมูลสะท้อนกลับเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ รองลงมา คือ ด้านการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะ ตามลำดับ

4.3 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการให้ความสำคัญของครูและนักศึกษาครูด้านการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่า ครูและนักศึกษาครูมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความเข้าใจของครูและนักศึกษาครูด้านการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตัวแปร	จำนวน	\bar{X}	S.D.	t	p
1. ด้านการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทุกที่ ทุกเวลา	ครู	30	4.24	-.578	.565
	นักศึกษาครู	30	4.29		

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ตัวแปร		จำนวน	\bar{X}	S.D.	t	p
2. ด้านการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะ	ครู	30	4.53	.56	1.061	.292
	นักศึกษาครู	30	4.40	.58		
3. ด้านการเรียนรู้เสมือนจริง	ครู	30	4.11	.56	.014	.989
	นักศึกษาครู	30	4.11	.46		
4. ด้านสร้างความรู้สึกความเป็นเจ้าของในการเรียนรู้	ครู	30	4.43	.46	1.248	.215
	นักศึกษาครู	30	4.30	.58		
5. ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ข้อมูลสะท้อนกลับเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้	ครู	30	4.41	.39	-0.851	.397
	นักศึกษาครู	30	4.62	1.47		
รวม	ครู	30	4.29	.35	-0.342	.733
	นักศึกษาครู	30	4.32	.49		

จากตารางที่ 2 พบว่า ทั้งภาพรวมและรายด้าน ครูและนักศึกษาครูมีความคิดเห็นต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไม่แตกต่างกัน

5. สรุปและอภิปรายผล

5.1 การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่า ในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามมีความเข้าใจอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ข้อมูลสะท้อนกลับเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะ และ ด้านสร้างความรู้สึกความเป็นเจ้าของในการเรียนรู้ ทั้งนี้อภิปรายผลได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสะท้อนผลการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้ และการปรับปรุงการเรียนรู้ โดยกระบวนการเรียนรู้เป็นการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะผู้เรียนได้มีโอกาสในการนำความรู้ที่ตนเองกำลังศึกษามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกในห้องเรียน ผู้เรียนจึงเป็นผู้ที่สร้างความรู้ผ่านกระบวนการกลุ่ม เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย ผู้เรียนจึงรู้สึกภาคภูมิใจในการเรียนรู้ที่เป็นเจ้าของในการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ นอกจากนี้แล้ว ในการเรียนรู้แต่ละครั้งนั้น ผู้สอนให้ความสำคัญกับสมรรถนะที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนในแต่ละบทเรียนด้วย โดยใช้วิธีการวัดประเมินผลที่มีความหลากหลาย พร้อมทั้งให้ข้อมูลสะท้อนกลับแก่ผู้เรียนด้วย ในแต่ละครั้ง จะทำให้ผู้เรียนนำข้อมูลย้อนกลับนั้นไปพัฒนาตนเอง นอกจากนี้ ครูยังนำผลการประเมินไปใช้ในการออกแบบการเรียนเสริมสมรรถนะด้านที่เห็นว่า ผู้เรียนยังมีสมรรถนะในด้านนั้นที่อ่อนกว่าด้านอื่นๆ ได้อีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ กิตติยานนท์ วรณวงศ์, ประยูร แสงใส และสาคร มหาหิงคุ์ (2562) ที่กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้พัฒนาตนเองได้” เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านจากผลการวิจัยอภิปรายผลได้ดังนี้

5.1.1 ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อพัฒนาปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับในการจัดการเรียนการสอนในยุคศตวรรษที่ 21 ดังที่ อดิพร เกิดเรือง (2560) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาในยุคดิจิทัลในด้านเนื้อหาการเรียนนั้น “ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้บนเครือข่ายออนไลน์ สามารถสร้างองค์ความรู้ แบ่งปันความรู้ และเนื้อหาผ่านเครือข่ายออนไลน์ และส่งเสริมความรู้ในโลกแห่งการทำงานมากขึ้น” ผลการวิจัยในด้านนี้สอดคล้องกับ งานวิจัยของ เปรมศักดิ์ จินใจ (2554) ที่ศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้ของสถานศึกษา

ขั้นพื้นฐานภาครัฐในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาการศึกษาไว้ว่า “ควรมีการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของบุคลากรในสถานศึกษา และนอกสถานศึกษา แล้วนำข้อมูลข่าวสาร ความรู้ที่ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งกันและกันระหว่างสถานศึกษา” สอดคล้องกับงานวิจัยของ สอดคล้องกับงานวิจัยของ จรูญ พาณิชย์ผลินไชย และสุพรทิพย์ ธนภัทรโชติวัต (2559) ได้วิจัยเกี่ยวกับการศึกษาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตระดับปริญญาตรีคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยรัตนนคร ในด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่า การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้จะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การให้นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติ การให้คำแนะนำข้อมูลย้อนกลับ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยการจัดกิจกรรม การแสดงความคิดเห็น และการเรียนรู้ด้วยตนเอง อย่างไรก็ตามหากพิจารณาในยุคไทยแลนด์ 4.0 ที่เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ ผลการวิจัยวิจัยนี้ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุดใจ สาวทรัพย์ และศิวินิต อรรถวุฒิกุล (2557) ที่วิจัยเรื่อง พฤติกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยเว็บล็อกของข้าราชการสังกัดสถาบันพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา พบว่า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของครูในเว็บล็อกอยู่ในระดับปานกลาง

5.1.2 ด้านการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะ แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ 1) ด้านผู้เรียน ประกอบด้วย การให้ความสนใจ ความสามารถในการเรียนรู้ ปัญหาทางการเรียนของนักเรียน และให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ 2) ด้านการสอน ประกอบด้วย การทบทวนเนื้อหาเดิมก่อนที่จะเรียนเนื้อหาใหม่ การตรวจสอบความเข้าใจระหว่างเรียน การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอน เช่น การสร้างบทเรียนสอนเสริมสำหรับนักเรียนที่เรียนไม่ทันเพื่อน หรือ เรียนไม่ผ่านตามวัตถุประสงค์ และการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่อบอุ่นเป็นกันเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชรรมรงค์ดี รังงาม (2558) ได้วิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่า ในด้านการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้นั้น กระทำโดยกรมกิจการสร้างทางเลือกก่อนการจัดการเรียนรู้ และการสังเคราะห์ทางเลือกในขณะจัดการเรียนรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภชัย สว่างภพ, ประวิต เอรารธรรม์, และไพบุลย์ บุญไชย (2555) ในด้านการวัดและประเมินผล มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนระดับสูง (.801) เพราะในการวัดและประเมินผลนั้น

5.1.3 ด้านสร้างความรู้สึกความเป็นเจ้าของในการเรียนรู้ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการออกแบบการเรียนในแต่ละเนื้อหาตามโครงสร้างรายวิชาในช่วงปฐมวัย ในระหว่างเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ และเปิดโอกาสให้นักเรียนนำเสนองานที่หลากหลาย ตามความถนัดของนักเรียนแต่ละคน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชรรมรงค์ดี รังงาม (2558) ได้วิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่า การให้ผู้เรียนนำเสนอผลงานของตนเองอย่างอิสระและมีความหลากหลาย สอดคล้องกับรายงานวิจัยของ Bersin (2018) ที่พบว่า ผู้เรียนที่เรียนรู้จากการกระทำด้วยตนเองอย่างตั้งใจ ผู้เรียนจะมีความมั่นใจ มีความประสบความสำเร็จ และมีความสุขในการทำงานในอนาคต จากผลการวิจัยพอสรุปเป็นหลักการพื้นฐานได้ว่า ครูและนักศึกษาครู สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุลมีความคิดเห็นต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุดในด้านด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ข้อมูลสะท้อนกลับเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ ด้านการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะ และด้านสร้างความรู้สึกความเป็นเจ้าของในการเรียนรู้

5.2 ผลการเปรียบเทียบความเข้าใจการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่า ครูและนักศึกษาครูมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้อภิปรายผลได้ว่า นักศึกษาครู สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน ร้อยละ 90 เป็นครูอัตราจ้างที่ทำงานเป็นครูในสถานศึกษา ฉะนั้น จึงมีความเข้าใจการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญไม่แตกต่างจากครูที่ทำงานในสถานศึกษา ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับกับงานวิจัยของ เพ็ญศรี พงษ์ประภาพันธ์, ทิพพาพรรณ เดียงประเสริฐ และวิสาลินี นุกันยา (2556) ที่เปรียบเทียบสมรรถนะการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามการรับรู้ของอาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นต่อการสอนที่ยึดผู้เรียน

เป็นสิ่งสำคัญแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า ครูและนักศึกษาครุมีความคิดเห็นต่อการสอนที่ยืดหยุ่นเป็นสำคัญเหมือนกัน อันเป็นผลที่ดีต่อการสอนหรือการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพอย่างแน่นอน เพราะการสอนที่ยืดหยุ่นเป็นสำคัญนั้นสามารถที่จะพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังเช่นงานวิจัยของ พัชรชาติ ทองเนื่อง (2553) ที่วิจัยพบว่าการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญสามารถทักษะของผู้เรียนด้านสังคม พัฒนาการ และการยอมรับความเท่าเทียมกัน โดยรูปแบบการสอนที่สามารถพัฒนาทักษะผู้เรียน คือ การอภิปรายกลุ่ม ผังความคิด กระบวนการ และการเรียนแบบร่วมมือ สามารถพัฒนาผู้เรียนได้ในระดับที่สูงสุด ส่วนการสอนแบบบรรยายสามารถพัฒนาผู้เรียนในระดับปานกลางในด้านการพัฒนาตนเอง จากผลการวิจัยพอสรุปเป็นหลักการพื้นฐานได้ว่า ครูและนักศึกษาครุ สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล มีความเข้าใจต่อการสอนที่ยืดหยุ่นเป็นสำคัญไม่แตกต่างกัน

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัย พบว่า ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ข้อมูลสะท้อนกลับเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด พร้อมทั้งครูและนักศึกษาครุมีความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน ดังจะเห็นได้จาก ผลการทดสอบสมมติฐานไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ฉะนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการกลุ่ม ซึ่งการจัดการเรียนการสอนลักษณะนี้ ครูผู้สอนควรกำหนดประเด็นในการทำงานกลุ่มให้ชัดเจน มีสื่ออุปกรณ์ที่เตรียมให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งให้ใช้การสืบค้นผ่านอินเทอร์เน็ต นอกจากนี้ ควรกำหนดระยะเวลาในการทำงานกลุ่มให้ชัดเจน พร้อมกับชี้ให้เห็นเป้าหมายของการเรียน การทำงานกลุ่ม และผลลัพธ์จากการทำงานกลุ่ม จะทำให้ผู้เรียนมุ่งมั่นในการทำงานกลุ่มที่ทุกคนมีส่วนร่วม นอกจากนี้ ผู้สอนควรมีเป้าหมายที่ชัดเจนที่จะพัฒนาผู้เรียน กล่าวคือ ออกแบบการเรียนรู้โดยคำนึงสมรรถนะที่จะเกิดขึ้นจากการเรียนบทเรียนในแต่ละครั้ง การวัดผลประเมินผลในบทเรียนแต่ละครั้ง ควรแจ้งผลการประเมินว่าผู้เรียนได้รับการพัฒนาสมรรถนะด้านใดบ้าง และด้านใดที่ควรพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรที่จะวิจัยต่อยอด คือ การนำผลการวิจัยไปพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม หรือ กิจกรรมพัฒนาผู้สอนในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเป็นสำคัญ โดยมีประเด็นที่สำคัญ คือ การสอนที่ยืดหยุ่น การสะท้อนผลการเรียนรู้แก่ผู้เรียน และวิธีการสร้างความเป็นเจ้าของในการเรียน

7. รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กชนันท์ ศรีสุข, เปรมจิตร บุญสาย, และอรสา โกศลานันท์กุล. (2554). การศึกษาปัญหาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามความคิดของครูอนุบาลในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี.

วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระราชูปถัมภ์. 5(1), 59-70. สืบค้นจาก

<http://grad.vru.ac.th/pdf-journal/JourTs51/12-Kochanon.pdf>

กระทรวงศึกษาธิการ. (2556). *ไทยรัฐทำอาเซียน*. สืบค้นจาก [http://www.moe.go.th/moe/th/news/](http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=34102&Key=hotnews)

[detail.php?NewsID=34102&Key=hotnews](http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=34102&Key=hotnews)

กิตติยานนท์ วรณวงศ์, ประยูร แสงใส, และสาคร มหาหิงคุ์. (2562). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยยืดหยุ่น

เป็นศูนย์กลางแบบโมเดลชิปปาของนักศึกษา สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขต

อีสาน. *วารสารแสงอีสาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน*, 16(1), 179-194. สืบค้นจาก

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/jsi/article/view/171626/136219>

- จรูญ พานิชย์ผลินไชย และสุพรทิพย์ ธนภัทรโชติวัต. (2559). การศึกษาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตระดับปริญญาตรีคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนครสวรรค์. *สัปดาห์ วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 22(2), 25-37, สืบค้นจาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/tgt/article/view/67567/55140>
- ณัชชา ศรีเศรษฐา (2555). การศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะการจัดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- ธรรมรงค์ดี รังงาม. (2558). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูผู้สอนด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญตามหลักการเสริมพลังอำนาจ. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์*. 10(29), 87-100, สืบค้นจาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/JSSRA/article/view/32546/35655>
- บุญชม ศรีสะอาด. (2543). *การวิจัยเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ประสพชัย พสุนนท์. (2557). ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามในการวิจัยเชิงปริมาณ. *วารสารปริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ*. 27(1), 145-163, สืบค้นจาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal/article/view/43033/35612>
- เปรมศักดิ์ จินใจ. (2554). สภาพ ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้ของสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานภาครัฐในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี. *วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา*, 5(2), 91-103, สืบค้นจาก https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EduAdm_buu/article/view/13321/11981
- พัชราวดี ทองเนื่อง. (2553). ผลของการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญต่อความรู้อและการพัฒนาผู้เรียนในรายวิชาพยาธิสรีรวิทยาสำหรับนักศึกษาพยาบาล. *Princess of Nadadhiwas University Journal*. 2(1), 73-89, สืบค้นจาก <http://journal.pnu.ac.th/ojs/index.php/pnujr/article/view/41/471>
- พินโย พรหมเมือง, วิติยา เรือนนะการ, และวิชิต ทองประเสริฐ. (2562). คุณลักษณะของครูตามจรรยาบรรณวิชาชีพครูของนักศึกษาระดับมหาบัณฑิตศึกษาศาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล. *สิกขา วารสารศึกษาศาสตร์*, 6(2), 11-20. สืบค้นจาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/sikkha/article/download/169412/154679/>
- เพ็ญศรี พงษ์ประภาพันธ์, ทิพาพรรณ เดียวประเสริฐ, และวิสาลินี นุกันยา. (2556). สมรรถนะการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามการรับรู้ของอาจารย์และนักศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี กรุงเทพมหานคร. *วารสารพยาบาลกระทรวงสาธารณสุข*, 12(2), 29-38.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2560). ราชกิจจานุเบกษา. 134/40 ก/1-90.
- ศุภชัย สว่างภพ ประวีต เอราวรรณ และไพบุลย์ บุญไชย. (2555). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ช่วงชั้นที่ 3 จังหวัดศรีสะเกษ. *คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 17(1), 193-304, สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jemmsu/article/download/150517/110275/>
- สุดใจ สาวทรัพย์ และศิวินิต อรรถวุฒิกุล. (2557). การศึกษาพฤติกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยเว็บล็อกของข้าราชการสังกัดสถาบันพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal*, 7(2), 1103-1115, สืบค้นจาก <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/download/18205/23512/>
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *ตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

- หวน พิณรุฬพันธ์. (2555). การเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ: ปฏิรูปการศึกษาที่สำคัญยิ่ง. สืบค้นจาก https://www.moe.go.th/moe/upload/news_research/htmlfiles/13188-7587.html
- อติพร เกิดเรือง. (2560). การส่งเสริมการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อรองรับสังคมไทยในยุคดิจิทัล. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง*, 1(1), 173-184, จาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JLPRU/article/view/91025>

ภาษาอังกฤษ

- Bersin, J. (2018). *New Research Shows Heavy Learners" More Confident, Successful, and Happy at Work*. Retrieved from <https://www.linkedin.com/pulse/want-happy-work-spend-time-learning-josh-bersin>
- Chuan, C. L., & Penyelidikan, J. (2006). Sample size estimation using Krejcie and Morgan and Cohen statistical power analysis: A comparison. *Jurnal Penyelidikan IPBL*, 7(1), 78-86, Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/255575880_SdAmvia1qwwkc2ssf0sy7c6qhr8e4curh64j8vglc0pz0mSdAmvia1qwwkc2ssf0sy7c6qhr8e4curh64j8vglc0pz0mYfxhZis_A_comparison
- Kaput, K. (2018). *Evidence for Student-Centered Learning*. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED581111.pdf>
- Stephanie. (2015). *Unequal Sample Sizes*. Retrieved from <https://www.statisticshowto.com/unequal-sample-sizes/>